

POLOŽAJ POLJOPRIVREDE SRBIJE U MEĐUNARODNIM INTEGRACIJAMA

POSITION OF AGRICULTURE IN THE INTERNATIONAL INTEGRATION OF SERBIA

MSc, Milica Cvetković²²⁷

MSc, Miloš Stojanović²²⁸

Sadržaj: *Najvidljivija promena u poljoprivredi je razvoj tržišne proizvodnje. Interesovanje Srbije za EU u oblasti poljoprivrede je veliko iz više razloga. EU predstavlja jedan od glavnih svetskih uvoznika/izvoznika poljoprivrednih proizvoda i nema sumnje da će politika koju ona bude implementirala u ovoj oblasti i te kako imati uticaja na svetske tokove robe, a time neminovno i na tržište naše zemlje. Sa druge strane, imajući u vidu izraženu težnju naše zemlje da postane član EU, veoma je bitan kurs koji će EU zauzeti u budućnosti.*

Ključne reči: *poljoprivreda, tržišna proizvodnja, EU.*

Abstract: *The most visible changes in agriculture, the development of commodity production. The interest of Serbia to the EU in the field of agriculture is far from over reason. EU is one of the world's major importers / exporters of agricultural products, and there is no doubt that the policies that it be implemented in this area and to have an impact on the global flows of goods, and therefore inevitable and the market of our country. On the other hand, given the growing tendency in our country to become an EU member, it is very important the course that the EU will take in future.*

Key words: *agriculture, market production, EU.*

1. UVOD

Osnovni značaj savremenog globalnog društva jeste sve veća povezanost između različitih privreda ne samo u razmeni dobara i usluga, već i na području kretanja tokova kapitala. Liberalizacija međunarodne razmene finansijskih tokova, jednako kao i savremeni i cenovno pristupačni kanali distribucije dobara i usluga i informacija značajno menjaju definiciju komparativnih prednosti.

Konkurentnost srpske privrede, u okviru nje i poljoprivrede, je i nakon tranzicije izuzetno niska. Za privredu je važno da postoji konkurentski ambijent. Poljoprivreda Srbije se ne smatra običnom ekonomskom granom, kako zbog specifičnosti proizvodnje, tradicije, koja se uz nju vezuje, tako i velikih očekivanja. U svim opštinskim ili regionalnim strategijama prepoznata je kao jedan od osnovnih strateških pravaca razvoja, a većina stanovništva, kako ruralnog, tako i urbanog u njoj vide najveću razvojnu šansu Srbije.

²²⁷ Student doktorskih studija, Ekonomski fakultet Niš

²²⁸ Student doktorskih studija, Ekonomski fakultet Niš

Značaj evropskih integracija u postizanju jednog opšteg standarda normalnog života, podrazumeva bezbednost, kako u ekonomskom smislu kroz dobar standard i sigurnost, tako i bezbednost, kroz vladavinu prava.

2. ZNAČAJ ULASKA SRBIJE U EU U POGLEDU KONKURENTNOSTI

Pristupanje Srbije Evropskoj uniji omogućuje, poboljšanje rada državne uprave i sudstva, efikasniju borbu protiv korupcije i kriminala, liberalizaciju, otvaranje i proširenje tržišta za svoje proizvode i usluga, poboljšanje životnog standarda itd. Koristi od EU su brojne, počevši od toga što nema viznog režima, postoji niz subvencija za zemlje članice, renome koji država dobija ulaskom u EU. Pored ovih postoji niz drugih beneficija koje se mogu grubo klasifikovati u političke, privredne i finansijske prednosti EU [1].

Konkurentnost privrede Srbije je na veoma niskom nivou. Podizanje konkurentnosti na viši nivo je preduslov, kako povećanja kvaliteta i obima našeg izvoza, tako i stvaranja povoljnijeg ambijenta za privlačenje stranih investicija. Dostizanje određenog nivoa međunarodne konkurentnosti jeste i jedan od preduslova za prijem u EU jer je Lisabonskom strategijom definisano da za prijem u EU države moraju da zadovolje postojanje "delotvorne tržišne privrede i konkurentnih preduzeća sposobnih da izdrže pritisak zajedničkog tržišta". Prema tome povećanje konkurentnosti će imati presudnu ulogu u dugoročnom privrednom razvoju naše privrede ali i njenom integrisanju u evropsku i svetsku privredu.

Proces evropske integracije intenzivira konkurentnost nacionalne privrede; prvo postepenim smanjivanjem i ukidanjem zaštitnih instrumenata tokom perioda pridruživanja i drugo, liberalizacijom regionalne trgovine sa zemljama u fazi pridruživanja EU. Dosadašnje integraciono

Milica Cvetković rođena je 20.01.1985. godine u Vranju, od oca Slobodana i majke Lele. Osnovnu školu "Branko Radičević" u Bujanovcu upisala je školske 1992/93 i u toku celog školovanja imala je odličan uspeh i stekla Vukovu diplomu. Nakon toga upisala je srednju ekonomsku školu "Sveti Sava", smer carinski tehničar, školske 2000/01, koju je takođe završila sa odličnim uspehom u toku celog školovanja.

Ekonomski fakultet u Nišu upisuje 2004/05, a završava 2008/9 sa prosečnom ocenom 8,57 u toku studiranja. Diplomski rad na kome je dobila najveću ocenu branila je iz predmeta Ekonomika poljoprivrede, a na temu "Poljoprivredna proizvodnja u opštini Bujanovac". Nakon toga upisuje diplomatske akademske-master studije, modul Opšta ekonomija, koje je završila 24.11.2011. godine, braneći master rad iz predmeta Makro i mikro ekonomija na temu "Konkurentnost na tržištu poljoprivrednih proizvoda" i uspešno odbranila sa najvišom ocenom.

Nakon završenih master studija upisuje doktorske studije, na svom matičnom fakultetu (Ekonomski fakultet, Univerzitet u Nišu), školske 2011/12. Na doktorskim studijama je u roku položila sve ispite, uradila pripremu za doktorsku disertaciju (kroz doktorantske kolokvijume) i sada je u fazi izrade prijave na potencijalnu temu "Uticaj agro-ekonomskih mera na razvoj poljoprivrede Srbije.

iskustvo je pokazalo da je to dobar način unapređenja i jačanja međunarodne konkurentnosti nacionalne privrede, koja postaje sposobna da se nosi sa oštrom konkurencijom na internom tržištu EU.

3. MODERNIZACIJA POLJOPRIVREDE SRBIJE U FUNKCIJI PRIKLJUČENJA EU

Tehnološki razvoj mehanizacije donosi kontinuirana unapređenja u proizvodnji i uspehe u skoro svakoj sferi ekonomskih delatnosti. Ovo se odražava i u oblasti poljoprivrede na sledeće načine:

- Prvo, napredak u sektoru mehanizacije i agrohemije omogućava da čovek može da obrađuje velike površine ili da uzgaja veća stada stoke. Na taj način obezbeđuje se da manji broj ljudi obrađuje veće površine zemljišta.
- Drugo, povećanje produktivnosti po hektaru znači da razvijene zemlje proizvode sve veće količine hrane, a populacija im je sve manja. Ova kombinacija povećane ponude i statične potražnje može samo da obara cenu uprkos svim intervencijama države. Dugoročan je trend pada cene poljoprivrednih proizvoda. Ovo znači da će jedan proizvođač moći da se sam izbori s velikim posedom, i da će morati da povećava svoje gazdinstvo da bi obezbedio isti nivo zarade.
- Treće, povećanje produktivnosti, u nepoljoprivrednom sektoru će doneti i povećanje zaposlenosti u tim delatnostima. Kako u toj situaciji zadržati svoj stil života u selu? Tipično naše mešovito gazdinstvo veličine od 3 do 5 hektara može da zadovolji potrebe porodice za hranom i da obezbedi mali višak za prodaju na lokalnoj pijaci. U prošlosti to je obezbeđivalo način života koji se mogao porediti sa onim u gradu. Naročito kada su osnovni servisi bili uveliko subvencionisani od strane države. Međutim ovakav način obrade zemlje više neće moći da pruži prihode potrebne za današnje potrošačko društvo ili da zadovolji povećane troškove energije-benzina i struje. Kako se bude oporavljao ostali deo naše ekonomije, kako zarade budu rasle tako će zemljoradnja biti sve manje i manje zanimljiva.

Miloš Stojanović rođen je u Nišu, 23.01.1987. godine. Student je III godine, doktorskih studija na Ekonomskom fakultetu u Nišu, na smeru Finansije i bankarstvo. Na doktorskim studijama je položio sve ispite predviđene planom i programom, prosečnom ocenom 10 i trenutno se nalazi u fazi izrade doktorske disertacije. Osnovne i master studije takođe je završio na Ekonomskom fakultetu u Nišu. Na osnovnim studijama je završio smer Poslovna ekonomija, sa prosečnom ocenom 9,67. Na master studijama je ostvario prosečnu ocenu 10, na smeru Finansije, bankarstvo i osiguranje. Bio je nagrađivan od strane fakulteta u drugoj i trećoj godini osnovnih studija kao najbolji student. Na osnovnim studijama je bio korisnik stipendije Ministarstva omladine i sporta, a na doktorskim studijama je korisnik stipendije Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

Opcija da nastavi da živi na tradicionalan način i da se nada velikoj podršci od države, je opcija koju Srbija danas sebi ne može da priušti. Kako realne cene poljoprivrednih proizvoda budu padale, a standard ostalih delova društva bude rastao, ovakav pristup bi zahtevao sve veći nivo subvencionisanja, a to bi bio veliki pritisak na ekonomiju države, koji je neprihvatljiv. Zapadna društva su koristila poljoprivrednu strategiju da zadrže neke aspekte tradicionalne poljoprivrede ali i pored toga opada broj ljudi u Evropi koji rade u poljoprivredi, a veličina prosečne farme se udvostručuje svakih 25 godina. U Srbiji je slična situacija zbog čega će Srbija morati mnogo brže da se prilagođava zahtevima EU [2].

Poteškoće izazvane ekonomskim reformama i privatizacijom donele su velike probleme u industrijskom sektoru i mnogo ljudi je otpušteno. Strategija ruralnog razvoja, koja se intenzivno implementira u EU može da ublaži ovaj trend i da smanji njegove negativne efekte. Budućnost sa kojom ćemo se suočiti je ona sa manje poljoprivrednika, većim gazdinstvima, proizvodnjom koja je više specijalizovana i fokusirana na zahteve tržišta.

3. HARMONIZACIJA AGRARNE POLITIKE SRBIJE I EU

Poljoprivredna proizvodnja Srbije predstavlja daleko više od sektora koji obezbeđuje prehrambenu sigurnost građana zemlje i predstavlja sirovinsku osnovu za sekundarne delatnosti kakva je uloga poljoprivrede u razvijenim zemljama sveta, a naročito u zemljama EU.

Poljoprivreda u Srbiji upošljava veliki deo radne snage (44% ukupne populacije zemlje živi u ruralnim oblastima i njihov najveći deo pronalazi osnovni prihod u poljoprivredi ili u delatnostima u uskoj vezi sa poljoprivredom), usled neefikasnosti ostalih sektora privrede zemlje (sekundarnog, a naročito tercijalnog) nesrazmerno visoko učestvuje u ukupnim prihodima zemlje (ona stvara šestinu ukupnog BDP-a zemlje) i u godinama tranzicije predstavlja apsorber radne snage iz ostalih delatnosti privrede [3].

Kako bi se poljoprivreda u svim oblastima unapredila i kako bi svi oni koji žive od nje ili zavise od aktivnosti koje su povezane sa poljoprivrednom proizvodnjom uvećali svoje prihode i poboljšali životni standard, Radna grupa za poljoprivredu Nacionalnog konventa predlažu sledeće preporuke:

1. Kako bi se proizvodne karakteristike poljoprivredno-prehrambenog sektora zemlje unapredile, a time konkurentnost podigla na nivo neophodan za uspešno učešće domaćih proizvođača na međunarodnom tržištu, neophodno je uvećanje dela nacionalnog budžeta namenjenog finansiranju poljoprivrede. Uvećanje agrarnog budžeta je trenutno nesrazmerno visokom doprinosu poljoprivrede ukupnoj ekonomiji zemlje, a takva situacija dugoročno ne može unaprediti konkurentnost domaćih proizvođača i ekonomske performanse njihovih proizvoda u odnosu na proizvodne zemlje sa visoko subvencionisanom poljoprivredom kakva je u EU, kao naš najveći spoljno-trgovinski partner.
2. Da bi se obezbedio najefikasniji mogući način trošenja budžetskih sredstava koje je Srbija u mogućnosti da izdvoji, neophodno je revidiranje mera agrarne politike koje su trenutno u primeni.
3. Na putu modernizacije poljoprivredne proizvodnje i transformaciji poljoprivrede u savremen, visoko intenzivan i uspešan sektor privrede zemlje, neophodno je uvažavanje i pojačan rad svih nadležnih institucija kod pitanja koja značajno mogu doprineti unapređenju proizvodnje. Kako bi se ova osetljiva pitanja rešila na način koji

će značajno unaprediti proizvodne karakteristike poljoprivrede, doprineti ukupnoj ekonomiji zemlje i sniziti cenu koštanja na ovaj način dobijenih proizvoda, neophodno je njihovo uvažavanje kroz kreiranje mera agrarne politike koje će takve probleme otkloniti ili barem delimično umanjiti [4].

Agroprivreda Srbije je bitno područje na kome se insistira u kontekstu priključivanja Srbije međunarodnim integracionim procesima. Postepeno prerastanje agrarne u politiku ruralnog razvoja strateški je odgovor na nametnuta ograničenja. Istovremeno, sistemska rešenja vezana za funkcionisanje aktivnosti u agrosektoru poslednjih decenija pretrpela su značajne promene. One su nastale kao posledica nastojanja da se ostvari veći stepen liberalizacije ekonomskih tokova unutar agroprivrede. S tim u vezi, reforma agrarne politike podrazumeva relociranje postojećih subvencija koje su uglavnom opredeljene ka području tekućeg funkcionisanja ka razvojnim subvencijama.

Planirana bespovratna sredstva i subvencije inputa odnose se na određene proizvode, dok su krediti iz budžeta neutralnog karaktera. Budući da je subvencionisanje izričito zabranjena mera domaće podrške poljoprivrede u kontekstu zahtevnih reformi od strane STO, predviđeno je njihovo postepeno ukidanje. Prednost razvijenih i manje razvijenih zemalja da se učini radikalni zaokret u načinu vođenja agrarne politike nagovešten je usvajanjem Sporazuma o poljoprivredi, Urugvajске runde pregovora STO. Sporazum je predvideo značajnu redukciju državnog intervencionizma u domenu proizvodnje i prometa poljoprivrednih proizvoda. Promena strukture i smanjenje agrarne podrške predložene su u cilju stvaranja ambijenata koji podstiče rast konkurentnosti na međunarodnom nivou.

Poljoprivredni proizvođači zemalja članica EU imaju pun i neposredan pristup merama tržišta CAP (zajednička agrarna politika), koje pomažu stabilizaciji i povećanju njihovog prihoda, a postoji i specijalno usvojen paket o ruralnom razvoju za nove članice EU [5]. Zajednička agrarna politika Evropske unije se mora usmeravati kao jedna integrisana politika koja doprinosi ostalim elementima društvene politike, pre svega u pravcu razvoja ruralnih područja. Ovo je značajna odrednica budućeg razvojnog koncepta agrara Srbije.

Može se reći da je tranzicija od poljoprivredne politike u socijalnu, ruralnu i ekološku politiku nepobitno otpočela, ali je daleko od završetka. CAP je još uvek prilično skupa politika, na koju ide nešto ispod 50% centralnog budžeta EU (mada mnogo manji procenat nacionalnog budžeta). Usmeravanje tako velikog procenta nacionalnog dohotka, a time i resursa, u poljoprivredni sektor i stvaranje poslova van poljoprivrednog poseda (farme) biće od suštinskog značaja ako Srbija treba da postigne svoj cilj povećanja veličine prosečnog poljoprivrednog poseda i poljoprivrednika. Sadašnja situacija u agrarnoj politici odlikuje se, u osnovi usvajanjem bitnih elemenata odgovarajuće politike unije, uz jednu veoma veliku razliku: finansijski potencijal Srbije neuporedivo je manji od potencijala unije, tako da to bitno ograničava domet podrške [6].

4. KORACI KOJI PREDSTOJE SRBIJI KA EU

Najbolji primer implementacije poljoprivredne politike u Srbiji koja je usmerena ka dostizanju evropskih standarda ogleda se u pripremama za korišćenje IPARD fondova. Formiranje budućih struktura bilo je praćeno zakonodavnom aktivnošću, reformama postojeće institucionalne strukture, ali i budžetskim planiranjem. Zakonodavni okvir uspostavljen je usvajanjem Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju, kada je uspostavljena pravna osnova za formiranje operativne strukture – formiranje Uprave za agrarna plaćanja (platna agencija) i

proširivanje ovlašćenja sektora za ruralni razvoj MPŠV, prema zahtevima EU propisa u ovoj oblasti.

Odmah nakon usvajanja zakona, 2009. godine, otpočelo se sa uspostavljanjem neophodnih struktura, kako bi se u što kraćem roku ostvarila akreditacija čitavog sistema i time omogućilo prijem sredstava iz ovog fonda. Već u oktobru, 2009. godine, formirana je Uprava za agrarna plaćanja, koja preuzima skoro sva plaćanja, koja MPŠV obavlja svojim korisnicima. Cilj je priprema kako korisnika, tako i administracije za prijem sredstava iz IPARD fonda, koji se sprovodi po strožijim procedurama nego što je to slučaj sa nacionalnim merama. Krajem oktobra, 2010. godine, formalno je imenovano Upravljačko telo čime je i formalno završeno uspostavljanje operativne strukture za petu komponentu IPA fonda. Cilj priprema je ubrzana akreditacija, odmah nakon sticanja statusa kandidata, kako bi sredstva iz ovog fonda bila dostupna u najkraćem mogućem roku za srpsku poljoprivredu [7].

Agencija za plaćanja u poljoprivredi predstavlja svojevrsni “trezor” poljoprivrede. Može funkcionisati u sastavu ministarstva ili kao izdvojeni organ ali pod integracijom Ministarstva poljoprivrede. Nadležna je za sva plaćanja u oblasti poljoprivrede, prema svim korisnicima mera i na određeni način predstavlja kanal plasmana subvencija od “trezora” EU do krajnjih korisnika zemlje članice. Za Srbiju je najrealniji scenario prerastanja Uprave za agrarna plaćanja (organ u sastavu MPŠV) u ovakvu agenciju.

Agencija za intervencije na tržištu poljoprivredo-prehrambenih proizvoda ima pre svega ulogu stabilizatora na tržištu u trenutcima neplaniranih kretanja cena. Ona, u trenucima kada cena određenog poljoprivredno-prehrambenog proizvoda padne ispod projektovanog nivoa interveniše na tržištu otkupom tržišnih viškova tog proizvoda. Na ovaj način stabilizuje tržište, cenu “gura” na viši nivo i garantuje stabilan prihod lica angažovanih u proizvodnji koja je predmet intervencije. Moguća su tri scenarija za uspostavljanje ovakvog sistema u Srbiji:

1. Osnivanjem Agencije kao novog organa u Vladi,
2. Proširenjem opsega delovanja Direkcije za robne rezerve,
3. Proširenjem opsega delovanja Uprave za agrarna plaćanja unutar MPŠV.

Verovatno jedan od najvećih problema poljoprivrede naše zemlje predstavlja finansiranje. Generalno, finansiranje poljoprivrede u Srbiji mora biti na daleko višem nivou od trenutnog ukoliko se problemi (akumulirani tokom više decenija) žele otkloniti. Sa druge strane, jedna od osnovnih karakteristika CAP je finansiranje na sedmogodišnji period, sa tačno utvrđenim iznosima subvencija, mogućim korisnicima i namenama na godišnjem nivou. Na ovaj način, među sve učesnike u procesu proizvodnje, prerade i plasmana hrane se unosi preko potrebna stabilnost, predvidivost i konzistentnost u poljoprivrednoj politici. Upravo takva politika, je neophodna Srbiji kako bi omogućila stabilan i atraktivan ambijent za poslovanje domaćih učesnika agrobiznisa, ali i privukla strane investiture [8].

ZAKLJUČAK

Da bi postigla stopu privrednog rasta, i ostvarila konstantno povećanje bruto domaćeg proizvoda i standard zaposlenih, Srbija mora da dosegne globalnu konkurentnost, prvenstveno na tržištu zemalja EU sa kojima se odvija najveći deo njene spoljno-trgovinske razmene i tokova kapitala i prema kojima ona ima najveći deo spoljnog duga. Ekonomska politika mora da razvija konkurentne prednosti privrede Srbije, a ne samo komparativne. Potrebno je da Srbija pripremi razvojnu politiku, čiji će jedan od parametarskih elemenata predstavljati

privlačenje inostrane akumulacije i to prevashodno one u obliku direktnih investicija čime se unose pored kapitala i savremena tehnologija i upravljački procesi, obezbeđuje se izvozno tržište i aktiviraju procesi koji unapređuju poslovanje domaćih preduzeća.

REFERENCES

- [1] Bogdanov, N. (2004) Ruralni razvoj politike EU, stanje i perspektive u Srbiji, Ekonomski fakultet, Beograd, str. 89.
- [2] Bogdanov, N. (2007) Poljoprivreda u međunarodnim integracijama i položaj Srbije, DATE, Beograd, str. 126.
- [3] Đekić, S. (2005) Ekonomika poljoprivrede, Ekonomski fakultet, Niš, str.189.
- [4] Janković, N. (2005) Analiza kretanja zavisnosti kretanja poljoprivredne proizvodnje od proizvodno-ekonomskih faktora, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad, str.145.
- [5] Milovanović, M. (2011) Finansijske prepreke i podsticaji razvoju agroprivrede Srbije u predpristupnom period, Poljoprivredni forum "Hrana za Evropu", Ekonomski institut, Beograd, str. 28.
- [6] Stevanović, S. (2009) Razvoj tržišne proizvodnje u poljoprivredi Republike Srbije, DAES, Beograd, str. 187.
- [7] Ševarlić, M. Tomić, D. (2010) Agroprivreda Srbije i evropske integracije – ne(prilagođenost) u obostranoj primeni trgovinskog sporazuma – tematski zbornik, DAES, PKB, Beograd, str. 42.
- [8] <http://www.mpzss.gov.rs/vest/11321/O-Нацрту-Стратегије-пољопривреде-и-руралног-развоја-2014-2024>